

DATINA

ANUL III

Nr. 6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

601

601

DATINA

ARTISTICĂ — LITERARĂ — SOCIALĂ

Director: M. Gușiță.

An. III. Nr. 6.

Iunie 1925.

S U M A R U L :

Mărgărina — poezie —	Gherghinescu-Vania
Dumnezeu — schiță —	Lascarov-Moldovanu
Pastel Egiptean	}	poezii	} Const. Goran
Porniseră nomazii			
Adam și Eva — cercetări critice —	Const. D. Ionescu
Biserica și 'ndurerată	Emil Giurgiucă
Schițe-desemnuri	G. Simionescu

Mișcarea culturală:

Insemnări:

Cărți: Iluzii sociale — St. Frumușianu, T.-Severin P. & G.

Reviste:

Românești: „Năzuința” — Craiova } Const. D. Ionescu
 „Chez Nous” — Bruxelles } I. Celină
Străine: „L'europa orientale” — Roma }

Ori ce reproducere oprită

Lei 10.

ABONAMENTE:

Lei 120 . . . pe an

Instituții și autorități: Lei 200.

Mărgarina

E născută din iubire cu păcate...
 Viața ei — ca un amurg de vară —
 A crescut din zvonuri de povești uitate,
 Din popasuri și din scârțâit de cară.

Poartă-așa prin lume mândră și păgână
 Sufletul ce-ascunde taine mari în cute,
 Singură își este inimii slăpână...
 Câte-odată plânge de dureri trecute !

Seara când coboară să aducă apă,
 Clocotesc de cântec văile 'nspre zare
 Și de sunt la pușuri vite ce s'adapă
 Și privind pe luncă frunze călătoare.

Ochii ei atunci își potolesc sub gene
 Focul — sub cenușe de-aduceri-aminte,
 Svâră apoi de-odată fulgere 'n poene
 Și sfărâmă 'n lacrimi visul care-o minte.

Am văzut-o seara frământând în horă
 Sâni peste care — împlețiți în coade —
 Străluceau în noapte stropi de auroră...
 Chiue atunci și joacă până cade !

E-un ciudat amestec de iubiri și ură,
 Nimic din comoara inimii nu 'mparte,
 Tremură pe buze-i dor fără măsură,
 Râsul ei e cântec, dragoste și moarte.

Gherghinescu-Vania.

DUMNEZEU...*)

Azi, pe la amiază, naș Mușat, a primit în casă pe un oaspete tainic. Când l'a întâmpinat la poartă, abia i-a zis încet: „bună ziua“, și pe urmă, în tăcere, l'a dus până în casă. Și vreme de câteva ceasuri s'au închis acolo, și-au vorbit, — și-au vorbit... Vorbirea lor ajungea până la mine ca un huruit înfundat de căruță, aci domolit, aci ridicat... Se vedea că pun la cale o ispravă mare. Când străinul a eșit, avea obraji îmbujorați de vorbă multă și surâdea mereu spre naș Mușat, care, la fel, avea umerii obrazilor ceva mai rumeniți ca de obicei. Iși strânseseră mâna cu prietenie, zicându-și „noroc bun!“

Când apoi, dădu cu ochii de mine, desfăcu brațele în lături, de parcă nu m'ar fi văzut de mult, și-mi zise:

— „E, e!... s'a ncheiat calea 'n codrul!“ și iar surâse. Veni spre mine. Ochii îi luceau adânc de îmbucurare, dar avea și o umbră de tristeță pe obraz. Mă luă prietenește de mână și mă așeză domol pe banca de sub nucul slufos. Seara începea să se așeze molcomă peste toată cuprinderea — și soarele nu se mai vedea. Eră peste tot o tihnă călduță și adormitoare. Rar, ca trezit din somn, mijeă vreun țipăt scurt de pasăre sau vreun muget slab de viță, și iar tăcerea se așeză peste toate.

— „Iată; așa le îndrumează Dumnezeu pe toate!“ zise naș Mușat, de îndată ce se așeză pe bancă.

Zic:

*) Din volumul „In grădina lui naș Mușat“, sub lipar

— „Pari vesel, naș Mușat, — dar și puțin cam trist...”

— „De asta așa-i... Ce ți-e cu cărturarii ăștia?... Ghicesc mai ceva de cât ligăncele cu ciurul...”

Și se întoarse șăgalnic către mine și adăogă :

— „Cum de ghiciși?!... Auzi?... Puțin și cam trist... Adevărat... Așa, pe semne e lăsat: să se petreacă cele vesele din viața aceasta și cu o leacă de amărăciune...”

Se opri dintr'odată, își supse surâsul și privindu-mă drept în ochi, ca și cum ar fi vrut să știe inadins ce cuget, naș Mușat îmi zise puțin cam răstit :

— „E!... Ce să fie?! Golanul,—a venit golanul...”

Deodată crezui că are năcaz cu careva, dar n'avuî vreme să-l întreb, căci porni repede: — „Vasăzică: îmi șterge fata... Se duce cu ea...—și iacă rămân ca un ciot la bătrânețe... Se duce lănuța cu golanul (așa-i spunea flăcăului dintr'o inciudare fără răutate) Ce-i mai pasă?!... Tătucă'n sus, tătucă'n jos, da' vasăzică: de dus, lot cu golanul se duce...”

Și pe când nici mă așteptam, naș Mușat isbucni într'un hohot de râs din toată inima :

— „Bată-mă să mă bată o mie de noroace, că avan rumân mai sunt și eu !.. Da' vezi, dacă-i așa, ce poți face?... Il creșii cu grijă și cu osteneală,—te nădușește,—și pe urmă: rămâi sănătos tată, că eu am plecat!...”

Prin urmare, veniseră peșitori la casa gospodarului, pentru lănuța cea chi-poasă, cu sânul tare și cu privirea ușor-înălăcrimată,—și gospodarul, pentru aceea frumoasă poruncă venită din văzduhurile vieții, era vesel. Și dacă avea și o umbră de tristețe, aceasta era fără inimă rea, căci: „așa-i lăsat: să se petreacă cele vesele din viața aceasta, și cu-o leacă de amărăciune.” Iar dacă flăcăului, golan îl zicea, nu putea fi vorba de nici o răutate, ci numai din pricina unei trecătoare inciudări, adică fiindcă-i hrăpește pe cel cîn urmă vlăslăraș din viața-i de gospodar. La drept vorbind, flăcăul era din oameni cuprinși, așa că de-o adevărată golănie nu poate fi vorba.

Pe când făceam și torceam în minte asemenea gânduri, — naș Mușat se sculă în picioare și, cu o evlavie pe care nu i-o cunoscusem până atunci, se întoarse spre răsărit, își făcu de trei ori semnul crucei, și iar în tăcere se așeză pe bancă.

Zise apoi cu glas neprefăcut :

— „E!... știe El, Dumnezeu, cum să le îndrumeze pe toate!...”, Și văzând că tac, zise mai departe, parcă cu glas de dispută :

— „Da... să.. știe Dumnezeu.., știe!...”

Îmi puse aproape nesimțit mâna pe genunchi, și mă privi cu adâncă blândețe și cumințenie :

— „Iaca, de-o pildă, eu am să-ți povestesc ceva din viața mea și ai să vezi și dumneata...”

Un freamăt ușor se trezi în frunzarul nucului din pricina unei unde răcoroase ivită dinspre soare-apune,—iar încolo, spre fundul viei, un buratec își spuse, repede și clar, strigarea lui seacă.

Naș Mușat îmi povesti :

— „Să vezi.. Eram tare împovărat mai acum vre-o treizeci de ani: copiii mulți, belele așșderea, pământ puțin..—și mai căzuse și-o pustie de secetă în vară,

de era numai praf netrebnic pe toate câmpiile. Era cum nu se poate mai rău pe spinarea mea. Zic: „mare-i Dumnezeu, le face El bune pe toate, ia să vezi!..“ Stăteam în poartă și priveam cum se scaldă vrăbiile, în pulberea drumului. Sema de ploae, — zic. Aș!.. ploae, — de upde naiba?! — Cugetând astfel, iată numai că văd pe al de cumătru Ilie Neguț, venind dinspre Galați, cu trăsura lui. Era acest cumătru, vasăzică, controlor de percepție. Imi botezase o fetiță pe vremea când era percepător la noi. Zic: „ce-o mai fi călând cumătru Ilie pe-o așa vreme?!...“ De încasat nici pomeneală nu putea fi de vreme ce gospodarii stăteau pe lângă garduri, de parcă atunci eșiseră din spitale. Vine — zic — și el, așa, într'o doară... Oprește brișca și strigă la mine cu obaz luminat:

— „Deschide poarta cumetre, că am venit să beau un pahar de vin...“

Mă uit la el: nu se vedea a fi băut, da' râdea cu dulceață spre mine.

Deschid poarta, — trage căruța sub șopron, dăm mâna, dishamă calu' și se așează tot pe banca asta, pe care stăm acuș...

— „Ei — zic — ce te-aduce la noi?...“

El, — la fel ca mai înainte, râzând;

— „Nu-ți spusei? Să beau un pahar de vin... Atât!...“

Mă uitai din nou la el, — și văzând că omu' nu șăguese, — zic și cu:

— „Bine, — dacă vrei să bem un pahar de vin, — să-l bem!...“

Strig la una din fețe, — coboară în beciu, — și iaca paharu', iaca oala, — turnăm... Sorbind paharu' cu vin, cumătru zâmbi iar spre mine cu mare dulceață, — și eu iar nu pricepeam nimic. Zic: are omu' vre-o bucurie și gata!.. Beau și eu, — zâmbesc și eu spre fața lui, — și tăcem...

Numa' iaca pe cumătru că grăește:

— „Măi cumetre Mușate, ce-am auzit să fie cu noroc!...“

Eu, care nu mă știam cu nimic de firilisit, mă uit la el cu temere, ca să văd de nu cumva s'a cam smintit cumătru... El, — pace...! zâmbea mereu spre mine. Am simțit și eu atunci o îmbucurare, ca un fel de amorțală prin ciolane, — un bine revărsat prin trup... Zic în minte: o fi vre un lucru bun și pentru mine — și eu nu știu nimic...

Cumătru de colo:

— „Bea tot paharu' Mușate, să fie cu noroc pentru fina mea!...“

Ca un adormit, băui paharul până la fund, apoi zise Ilie:

— „Acuma, vere, îmi ești dator zece bani, că hârtia am pus'o de la mine...“

Privii iar spre chipul „vărului“, da' nu puleam zări nici o sminteală: — era omul sănătos ca de obicei. Și iar ca un adormit, scot și-i dau zece bani. El deschide încet punga, așează gologanul în ea, — zâmbind mereu... De-o dată își mână surâsul și zise cu prefăcută grijă:

— „Da' n'ai să mă dai pe mâna judecății, fiindcă te-am semnat în hârtie?!...“

Zic cu o leacă de oșală:

— „Ce hârtie?... Ce iscălitură?... Ce treabă măi cumetre Ilie?... Te-ai sculaț cu chef de dimineață și mă săcăi aici de giaba...“

— „Ai să vezi tu dacă-i de giaba...“ îmi răspunde șugubă cumătru?..

Eu, tot cu năduf, îi zic:

— „Numa' Dumnezeu știe cât de greu o duc, — și dumitale îi-a șăguire...“

Răspunse repede cumătru':

— „Știe, — știe Dumnezeu de greutățile tale, cumetre, — știe...“

Eram gata să ridic cuvânt de cârtire împotriva bunătății lui Dumnezeu, care poruncise așa seceță peste nevoile noastre, dar mă oprii scurt, privind spre ochii lui Ilie Neguț, din care se slobozea spre mine ca un val de negrită bunătate.

Numai ochii icoanei sfântului mucenic Grigorie din biserică noastră aveau asemenea dulceață de privire.

Zise atunci dămol, cumătru':

— „Iată cum s'a întâmplat: știi că mai anul trecut a venit ordin de împărțit moșia Statului, de colea, din deal?...“

— „Știu“, — zic.

— „Da — zice — și s'a împărțit... Da' vezi dumneata că au mai rămas câteva hectare, așa, de sămânță. Și — ce mai vorbă multă?... — era rost de înlărit un om sărac, cu o casă de copii. Și rostul acesta, stătea în puțința mea, cumătru' tău Ilie Neguț de la Galați, dacă-l știi... Da' va să zică, nimic nelegiuit, totul în regulă... Atunci, m'am gândit la fină-mea Catincuța, cea cu părul și cu ochii negri, — și la nevoile dumitale multe, mărunte și necurmate... Am luat hârtia de care-ți spusei că nu o pun la socoteală, — îi lipesc timbrul, pe care mi l'ai întors îndărăt, — scriu ca din partea dumitale că... așa și pe dincolo, cum că adică ești plin de bogăție și de bunătăți, — și cer pământul, cinci hectare, — iar, pe cât m'am priceput, și-am prefăcut iscălitura în josul hârtiei...“

De ce vorbea, de ce mă cuprindea un fior prin trup și mă năpădea un năvalnic de bunătate și de veselie...

Zice mai departe cumătru':

— „Și-i frag, măi frate o vorbire pe dosul hârtiei, și o pun frumos în plic, și-o trimit la locul în drept... și, — nu zici? — scriu lui fiu-meu Costache, să urmărească hârtia în drumul ei, prin lumea aceea involburată de sus, — și iață că acum două zile, vine vestea...“

Am rămas cu gura căscală, la care cumătru' zise moale:

— „Inchide gura Mușate, că-ți intră toate albinele și te faci stup...“

Da' eu nu mă mai puleam înfrâna, — zic:

— „Si spui c'a venit veste?...“

— „Da-da!...“ grăi Ilie, cu ochii lucind de bucurie

— „Numa' că Dumnezeu te-a scos în calea vieții mele, frate Ilie“, — zic — și dau să-i intind mâna.

— „Da, se vede treaba că-i așa... Iaca: Dumnezeu te-a bucurat la o vreme așa de grea...“

Și încet, cumplit de încet, școase din portofelu-i mare de la piept, o hârtie groasă, păturită în patru.

— „Iaca — zice — întăritura pământului, pe care să-l stăpânești și să-l plătești sănătos. Da' numai, frate Mușate, să nu faci *lăcrămă* împotriva-mi, că te-am iscălit fals în hârtie...“ și Ilie zâmbi iar spre mine.

În ziua aceea am băut nu un pahar de vin, nici două, ci, pare-mi-se, multe de tot, și ne-am sărutat ca frații, și iar am mai băut câte un pahar, — iar a doua zi, — m'am îmbrăcat cu haine nouă, ca la Paști, și am purces la biserică, să mulțumesc lui Dumnezeu, că dăduse gând așa de bun și trainic în capu' lu' cumătru' Ilie Neguț.

— „Si așa a fost...“ — închee naș Mușat povestirea-i — și adăogă:

— „De atunci sunt treizeci de ani și poate și mai bine, — de mult am

plătit tot pământul, care acum îi zestre dată Cătincuței, — de vre-o zece ani și cumătru Ilie e dus pe căile neîntoarse ale veșniciei, — da' nu-i zi mare să nu-mi aduc amin'e de împlinirea aceasta, — și de câte ori îmi aduc aminte, am așa, ca un fior de bucurie, prin tot trupul și parcă mă înfășoară o căldură, ca o bunătațe....“

Seara se lăsase aproape de tot peste împrejurimi, iar naș Mușat stătea pe bancă, cu capul plecat în jos, de parcă ar fi căutat undeva pe cumătrul Ilie Nețuț, cu care stătuse cândva de vorbă pe aceeași bancă, pe care stăteam noi acum și ne aminteam de el și de fapta lui....

Ridicându-și capul, naș Mușat surâse blajin spre mine, și-mi zise moale :

— „Așa-i.... așa-i....“ și iar tăcu. Părea că vorbește mai mult sieși, întemeindu-și și mai desăvârșit o credință, pe care nu o putuse desrădăcina nici una din furtunile vieții....

Tras și eu de vârtejul gândurilor acestora, respirai adânc și răspunsei în vânt :

— „Așa-i....“

O albină întârziată îmi bâzâi subțire pe la ureche și se mistui spre stup, — frunzarul fu iar răscolit de-o boare răcoroasă de noapte de vară, — și, o clipă mi se păru și mie, că aud glasul cumătrului Ilie Nețuț, spunând lui Mușat :

— „....m'am gândit atunci la fină-mea Cătincuța, cea cu părul și cu ochii negri....“

Când ne-am ridicat de pe bancă, noaptea era deplină, iar pe culme luci ca un ochi imens, focul dela o târlă îndepărtată....

În toată livada respira greu tăcerea, — și fără să știm de ce, și eu și naș Mușat simțeam o mare îmbucurare în suflete, — și vedeam aceasta după lumina de bunătațe, care ne lucea în priviri....

Al. Lascarov-Moldovanu.

Pastel Egiptean.

*Văd Egiptence 'ntunecate
Pe malul Nilului sfințit, —
Șoptind o rugă 'nfrigurate
Cu ochii către răsărit...*

*Pe sâni de aramă, ușor saltă, —
Șuvițele — șerpi negri —
Și trupurile lor tresaltă,
Inmlădiate de-un fior....*

*Departe-și lasă aurora
Șuvițele-i de foc, supfiri —
Un imn puternic isbucnește
Din piepturile tuturor...*

*Dar buzele de jar cad mute...
Ca fumul piere imnul stins:
Pe chipuri la pământ căzute
Se'nalță soarele aprins!...*

Const. Goran.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

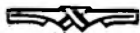
Porniseră nomazii....

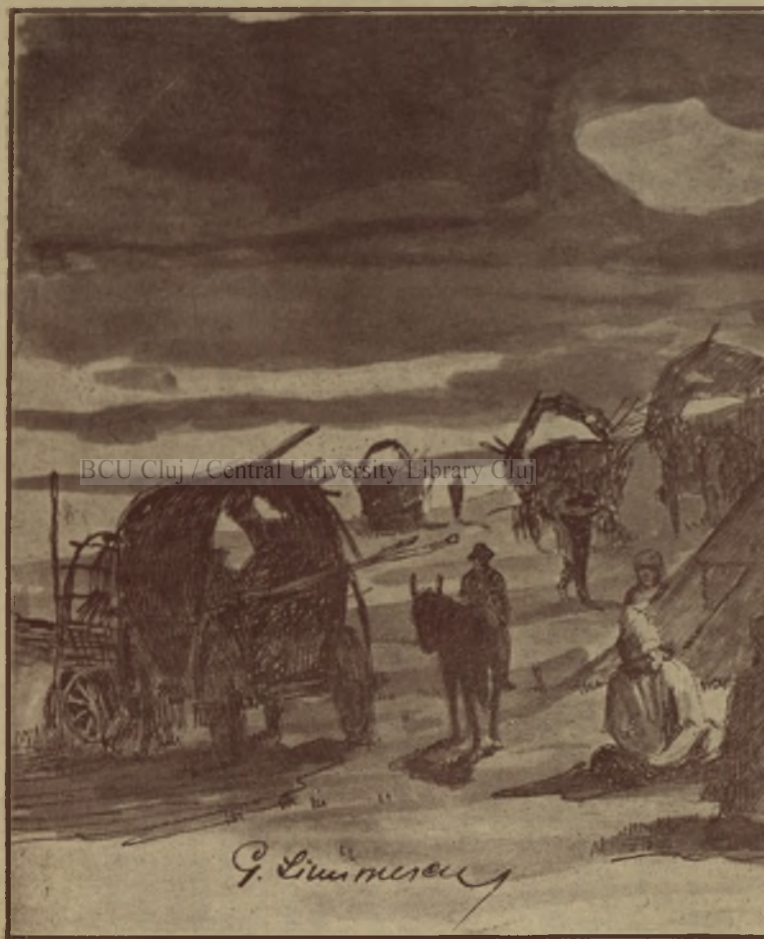
Porniseră nomazii iar la drum
 În sunetele carelor murdare:
 Bătuți de vânt, în toamnă și în fum
 Treceau cu ochii duși în gol de zare...

Nomazi bătrâni cu pletele albite
 Treceau tăcuți cu mersul de strigoi, —
 Cu gândurile 'n ceață risipite
 Treceau tăcuți ca'n noaptea de apoi...

Părea că duc pe umeri o povară...
 Treceau domol, tăcuți și oboșiți
 Ca niște magi sortiți
 Să-și risipească visul
 Din an în an, din țară'n țară!...

Const. Goran.

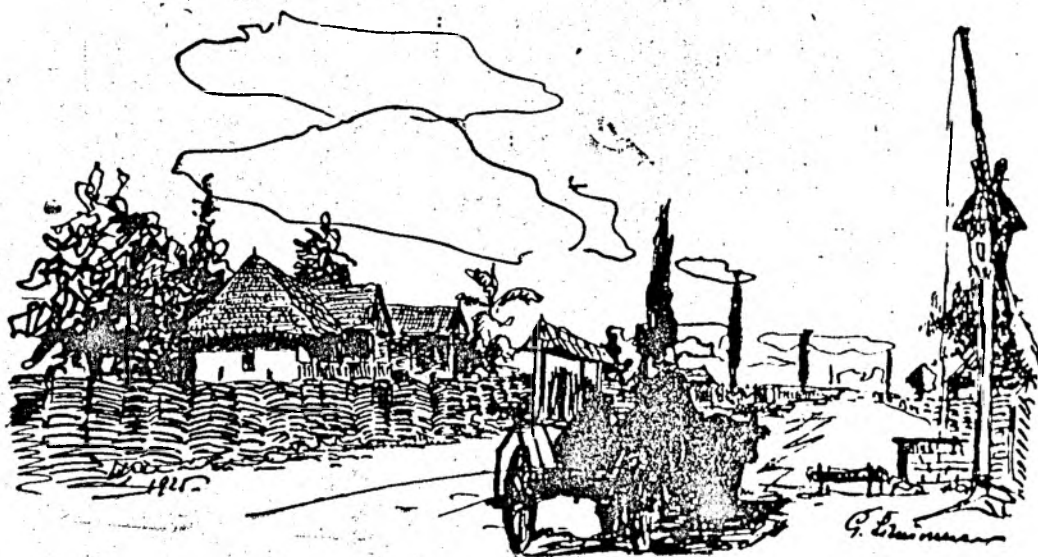

„DATINA“
T.-Severin

NOMAZII

Adam și Eva

roman de biviu Rebreanu,

Romanul românesc este în plină dezvoltare. Dacă nu mai poate fi contestată cantitatea, nu se poate trata la fel calitatea. Nu toate volumele cu subtitlul „roman” aduc un conținut care să satisfacă cerințele acestei spețe de poezie epică. E ușurință de judecată sau sprijin de confraternitate scriitoricească să fie etichetate ca atare producțiuni de încercare de felul „Domnișoarei din str. Neptun”, unde verbiajul gazetăresc — de un anumit soi — nu maschează decât aparent absența operei epice. Și nici realitatea nedistilată din drojdia turbure nu poate fi considerată esență estetică în „romanul” d-lui N. Davidescu „Conservator & C-nia”.

De cele mai multe ori avem în față eșantioane cari pot vădi lipsa de talent sau onorabile încercări, lipsite de vieața artei. Pot figura în subsolul cotidianelor și pot desfăta cititorii vulgari, cărora le servește un plus de recreație pe lângă știrile pasionante politice sau sociale; pot constitui piese de analize recensenzilor amabili cari populează dela o vreme nenumăratele reviste; în nici un caz însă nu pot fi considerate achiziții literare durabile.

Sunt sbuciumările cari premerg marile evenimente, poate pionierii înaintași deschizători de căi neumbrate, dar nu fericitele întrupări. Din nenumărații producători de scris ai zilelor noastre — fără intervenția criticii — se vor tria marii creatori. Și nu este desigur o profesie să-l considerăm pe d-l L. Rebreanu printre cei ce vor însemna la noi o lumină deosebită de mărimea lui

Duiliu Zamfirescu sau M. Sadoveanu. Cele trei romane ne dau dreptul să credem că d-sa este printre acei ce creiază grădinile înflorite menite să absoarbă deșertul epicismului la noi, din punct de vedere al romanului. Totuși nici d-sa până în prezent nu a sădit grădina minunată, opera definitivă. În special ultimul roman, ca organizare este inferior „Pădurii spânzuraților” și mai ales lui „Ion”; totuși prin celelalte calități, prin avântul inspirației, puterea de fantazie, prin verosimilul picturalului, ne îndeamnă să vedem într’însul pe părintele romanului românesc. De aceea poate mai mult decât în preajma unei opere perfecte, unde însușirile sunt evidente, popasul unei discuții cu privire la ultima lucrare „Adam și Eva” e mai necesar, fiindcă ne va deschide perspectiva în spre creațiile viitoare ale romancierului Liviu Rebreanu. Din ceea ce a înfăptuit impecabil în „Ion” și „Pădurea spânzuraților”, din noile însușiri ale romanului „Adam și Eva” se poate discerne judecata pe temeiul căreia vom întrezări făgăduința, marea făgăduință, demult visată în scrisul românesc. Căci dacă poezia lirică și dramatică nu ne-a lipsit delă început și dacă am avut pe Eminescu și Caragiale așa de repede, absența maturității sufletului național a împiedecat să se arate artistul cuprinzător, care adâncind viața societății și întinzând firele imaginației să nască romanul cu forme perfecte și cu adevărul fondului.

În chipul acesta, cred că romanul „Adam și Eva” trebuie cercetat cu luare aminte.

O carte nouă, de o noutate excepțională. O surpriză pentru talentul d-lui L. Rebreanu și chiar pentru literatura românească. E jocul măestrat al unui artist care profilează de puterile sale, mânuindu-le cu dibăcia unui prestidigitator. Resursele de mandarin al artei s’au prevăzut la d-l L. Rebreanu încă delă primul roman, iar ultimul le confirmă definitiv. Fără a ne aduce ultima încheiere a forțelor sale, e o elocventă pildă de bogățiile de cari dispune. Și această latură pe care critica nu a relevat-o în discuțiile de până acum — mi se pare mai interesantă și vrednică de desbătut: care este însemnătatea celei din urmă scrieri în cadrul evoluției literare contemporane și în sforul evoluției literare a d-lui L. Rebreanu.

Ideea centrală care stă în temeliile construcției este absolut clară; însuși autorul virtuos în rânduirea părților și scenariului a avut grije s’o strecoare limpede chiar delă început: „Viața adevărată e una și neîntreruptă, dincolo de viața și moartea pământească.....” Nu avem o singură existență terestră, după cum aserționează îngust și neted o întreagă știință modernă, un val de pozitivism care s’a revărsat peste un secol. Nu ne mai mulțumește explicarea numerelor seci și reci cari nepulincioase ajung repede la capăt de drumuri. Dincolo de concretul mărginit e o vastitate insondabilă, înfricoșătoare și inexplicabilă din care a izvorit eterna lămurire prin glasul misticismului. Lumea spirituală este „lumea lumilor”. Viața de aici nu este un început și sfârșit, ci un fragment dintr’o lungă existență. Poate fi un început fără a avea un sfârșit, poate fi un inel de racordare, etapă și poate fi un epilog. Oricum viața propriu zisă, după numărul sfânt, are șapte vieți. Spiritul trece în diferite ipostaze, ia întrupare în diferite sfere ale limbului și în diverse regiuni ale pământului, de șapte ori. „Spiritul e esența, spiritul etern, înfinit, cuprinzător a toate. Însăși lumea materială nu poate fi decât

o față a esenței divine. Veșnicia materiei e implicată de esența ei“. Cum este o transformare a materiei, tot astfel este și una a spiritului. Dar „regenerarea spiritului nu se poate săvârși decât prin identificare cu materia“. Asemenea atomilor materiali este o mișcare a atomilor spirituali între lumea materială și cea spirituală. Atomul oglindește viața universului. Atomul material e rezultatul unui echilibru dintre două energii; cel spiritual are echilibrul a două principii. Când i se nimicește acest echilibru, atomul se prăbușește în planul material și astfel ia naștere viața materială. Spiritualitatea totuși nu se pierde, ea se conservă în materie și va fi să se întoarcă în planul de unde a căzut. În ordinea materială cele două principii inițiale sunt: pozitivul și negativul „care pe treptele mai de sus ale vieții, se numesc masculin și feminin..... Când principiul își recunoaște origina apare sufletul și omul“. Pentru a-și regăsi echilibrul conștiința își caută perechea: femeia—bărbatul.

Pentru lumea noastră mărunță, pentru „patimile legate de o mână de pământ“—pe cari dealtmintreli în acest roman autorul le creionează sumar,—există o explicație complicată și spirituală, un transcendentalism filosofic. În acest cerc de atmosferă intră un fir, un aspect uman, un fapt sentimental. „Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești: Un bărbat din milioanele de bărbați dorește pe o singură femeie din milioanele de femei. *Unul singur și una singură: Adam și Eva!*

„O singură viață omenească nu ajunge pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia“. E o reîncarnare repetată de șapte ori. Șapte existențe, dintre cari șase nefericite mânete de dorul nostalgic; șase încarnări purtate în neguri dureroase pentru a ajunge la a șaptea: „a șaptea viață aduce deabia fericirea unirii unuia cu celălalt suflet“. Și după aceea, cu a șaptea moarte urmează odihna. Odată cu aceasta e și marginea ființei materiale, când se face trecerea în planul spiritual spre a-și relua existența imaterială. Deci circuit.

„Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin „spirit! Unitatea desăvârșită prin dualitate!“

Aceasta este ideea, dacă vrei tema de filozofie metafizică care a constituit de atâtea ori subiect de speculație. Anterioritatea spiritului, veșnicia lui; el e creatorul și modelatorul vieții pământești.

Cantitatea de cugetare este suflată în forme — ideea plăsmuită în evenimente: romanul, epicul care fură atenția și pasionează masa de cititori: un subiect senzațional citit în foaiea proaspătă a jurnalului de dimineață: „Drama din Strada Albă“. E rezumată în chipul informației gazetărești chiar în corpul romanului.

„Eri, pe la orele șapte seara, în strada Albă No. 7, emigrantul rus Stefan „Alexandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin unde „se refugiase în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra d-lui „Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza „crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul „profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra și frumoasa soție „a străinului gelos. Toate patru gloanțele au lovit în plin, încât profesorul Novac, „transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o „minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat „neatinșă, alegându-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă de

„oare ce asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi „baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămâie definitiv în țară, „frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia unde se spune că ar avea moșii străvechi....“

Cu Toma Novac, eroul, vom termina repede, odată cu sfârșitul acestei incarnări. Romanul lui are și alte șase fețe. El a mai trăit în India, se numia Mahavira și a mai iubit pe Navamalika; în Egiptul faraonului Kufu și a alergat după Isif; a trăit în Babilon. a văzut odată pe Hamma, a visat-o până la moarte fără s'o mai revadă; a vecuit în vremea lui Cesar Augustus, a fost chinuit de dragostea nostalgică pentru sclava Servilia și si-a destrămat și această incarnare fără să fie fericit. Se naște în Adeodatus în preajma anului 1000, în Germania visurilor religioase, convins de pieirea lumii, predică pocăința și: iubește.... o apariție din anii copilăriei: pe Fecioara Maria. Dispare năzuind s'o vadă înfiri-pându-se aievea, omenesște. Retrăește supt steaua din nou, răufăcătoare a Revoluției franceze; e ateu și voltairian, prieten al celor umili, neînțeleși. În fața tribunalului revoluționar zărește pe Yvonne.... o recunoaște „par'că a mai văzut-o“. Când jurașii pronunța sentința, sare și strigă că Yvonne nu e nevinovată. E osândit și cuțitul ghilofinei înroșit de sângele ei îi retează și gâtul; său. Moare fără părere de rău, fiindcă n'ar mai avea pentru ce să trăiască.

În ultima existență pământească apare la București, în zilele noastre. Se naște copilul lui Petru Novac, negustor bogat. Dar Toma Novac e atras firește nu de ocupațiile tatălui său, ci de filosofie. Ajunge profesor universitar. Sceptic, întâlnește pe bătrânul profesor de filosofie de la liceul „Lazăr“, Tudor Aleman, născocitorul sistemului celor șapte vieși și al întâlnirii spiritelor care se caută în cele șapte planuri până să ajungă în cel din urmă, fericirea. Nu mult după aceasta Toma Novac întâlnește pe Ileana Poplinski. I se pare că a mai văzut-o, că o caută demult.... Se iubesc. Dar bărbatul ei, polonezul Poplinski, surprinzându-i, descarcă asupra lui Toma Novac patru focuri de revolver. În camera dela sanatoriu unde este transportat, înainte de a-și da cea din urmă suflare, Toma Novac are suprema hipermnzie, pe dinainte îi defilează vieața din celelalte șase planuri anterioare.

— „Da ultima, da! își zise istovit. Am fost eu, Toma Novac!.. Dar Mahavira, și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston?... Tot eu? „Atunci Navamalika, Isif, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana!.. Adică „precum spunea Aleman?... Și dacă toate astea sânt închipuiri care s'au smuls „acum din subconștientul meu?... De ce însă tocmai acum?...“

Acum privind pendula cu minutarul oprit la șapte și calendarul din perete care era deschis la fila „cu un șapte roman și altul negru arab“, credea în teoriile lui Tudor Aleman. Se simțea ușor, fericit. Își consumase rolul, bătuse căile sortite și mergea să se odihnească definitiv în sferile liniștite, să se contopească în izvorul de vieață din care a purces.

Prin urmare: o temă animaloară și formele în cari se cuprinde. Construcția pe cât este de simplă, pe atât e de o simetrie rară.

Concepția în literatura românească nu este unică. D-l L. Rebreanu reia inspirația lui Eminescu din „Sărmanul Dionis“. De la vieața numenală se desfășoară cea fenomenală. Tema metafizică însă care la marele poet dă naștere tot unei scrieri lirice se face interesantă la d-l L. Rebreanu tocmai prin plâsmuirile epice,

Spuneam mai sus, că faptul ciudat și interesant în acelaș timp pentru scri-sul românesc și pentru talentul d-lui Rebreanu este tocmai natura subiectului. Intr'adevăr, din „Ion“ nu-l puteam caracteriza decât realist și încă cel mai viguros din câți avem. Din „Pădurea spânzuraților“ la fel. Și, nu știu dacă între o-pererele novelistice va fi una care să facă excepție de la această regulă. Surpriza stă tocmai aici: romanul „Adam și Eva“ în intimitatea ideii este integral romantic, iar din realismul de altădată, d-l Rebreanu n'a utilizat decât partea privitoare la plăsmuire. Dar nu-i mai puțin adevărat că, iluminarea lui Ion și Apostol Bologna — purtați de un gând — cel dintâi practic — cel de al doilea idealist — ne îndreptă-țiau să ne gândim la forța scriitorului capabil să conceapă un personaj, înru-dit de aproape cu sublimul Don Quijote, ființe vii și totuși călători în veșnică a-lergare prin nourii fantaziei, în căutarea unei fantasme care le zâmbește în de-părtare, dar le dispare când se apropie de ea. Cu toate acestea din activitatea anterioară nu mai păstrează decât puțin Par'că este o inversare: realismul a de-venit romantism, disecarea realității este cu totul secundară, lăsând să ocupe primul plan visul, construcția fantastică.

Astfel în evoluția talentului d-lui Rebreanu se poate marca o a doua etapă, precis distinctă, prin trecerea dela realismul puternic la un misticism filozofic.

Acest unghiu nou estetic ne permite o apropiere pe care o socotim lipsită de caracterul înrâuririi. Prin îmbinarea realismului cu romantismul, romanul „Adam și Eva“ e asemănător cu „Salammbô“ al lui Flaubert. Realitatea nu este însem-nată ca realitate, ci pentru idealul care o stăpânește; zugrăvirea realității este pusă în slujba ideii dominante. Împlinirea amândurora naște opera artistică. Ideia în sine e în afară de artă, întrucât arta e formă. Prin urmare dacă forma va fi realizată, atunci ideea este susținută.

Unitatea se obține prin eroul și eroina principală: Toma Novac—Mahavira —Unamonu—Gungunum—Axius—Adeodatus—Gaston; sau: Ileana—Navamalika —Isit—Hamma—Servilia—Maria—Yvonne. Toate întrupările conțin cu puțină mo-dificări—rezultanta adaptării lor la vreme și loc—acelaș duh. Prin suprapunere se dobândește unul singur: îndrăgostit de lumea ideilor, cu înclinări de cărturar sau chiar cărturar vestit, însuflețit de un ideal.

Scriitorul se dovedește maestru în varietatea acestui aspect, multiplicat de șapte ori. Aici intervine marele său dar și bogata cultură care fac cu puțință zugrăvirea unor medii îndepărtate în timp și loc. Re trăim în culoarea justă a ro-manului, în India misterioasă, epoca faraonului Kufu cu tot exotismul egiptean, vieața Babilonului, ne putem transpune sufletește pe țărmurile Tibrului din epoca imperială, în Germania medievală, în Franța revoluționară de la 1800 sau chiar în Bucureștii de acum. Firește nu toate sunt de o izbitură egală. Așa b. o. re-voluția franceză pare a fi cea mai desăvârșită dintre cele șase prezentări isto-ric; mai ales dacă adăogăm și cele trei caractere: Lebon, Dr. Flavigny și far-macistul Duhem. Stăpân pe amănunte istorice, îi este ușor să-și miște eroii în medii atât de diverse. Aș indica în treacăt câteva exemple: Inmormântarea farao-nului sau vieața monahală medievală, cu anahoreții și chinurile sfârșitului lumii sau ceremonia indică premegătoare nunții regelui. Sunt dovezi că talentul d-lui L. Rebreanu poate trece cu mult peste timpul, oamenii și locurile noastre spre a clădi alte realități, tot așa de veridice cași cea actuală, pe care ne-a arătat că știe s'o privească și să ne-o redea artistic.

Și acum, după ce am văzut ideea, mediul și unitatea romanului, să trecem la personagiile actorii care se mișcă spre a demonstra tema enunțului.

Eroul principal din „Adam și Eva“ este o repetare. În adâncurile sufletului său, dacă reducem auxiliarul, rămânem cu trăsăturile lui Ion sau Apostol Bologa. Subiectivismul autorului este vădit. Deși e altul, totuși e frate mai mic al celor dintâi. Prin frământările sufletești în cari i se sbate sufletul, prin viziunea unui ideal care îl stăpânește cu puterea mistică a inconștienței, prin urmărirea fanatică a atingerii lui, este zidit din aceleași fire spirituale ca ceilalți doi. S'au desprins cu toții din același culcuș creator și nu toții au duhul creatorului lor; li s'a insuflat prea mult un spirit subiectiv și cu toții au aerul frățesc. Predestinat, determinat de o voință supremă, un fatum modern, luptă desnădăjduit împotriva-i pentru a ieși la alte limanuri mai fericite, fără totuși a le ajunge. Este un continu fenomen de fata morgana. Falidicul creiază acelaș desnodământ tragic, pesimist. Dar ambientul, pârghia forțelor se mișcă supt zodia nădejdei. Cu toate că ieșirea pe care o vor dobândi nu este aceea a învingătorului, nădejdea prezidează acțiunile lor.

—„Soluția mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s'a născut din dureri sufletești și numai sufletului se adresează. Savanții pot s'o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s'o pătrundă, poate găsi într'insa mângăcre. Vieața nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătit să îndure toate durerile, căci îi rămâne veșnic înaintea râvna și speranța de-a întâlni perechea sa spirituală. Moartea însăși devine un accident în vieața adevărată a sufletului și nu mai poate îngrozi pe omul care are credința renașterii și, la sfârșitul liniei pământeste, a eternității în lumea cealaltă!“

Dacă este substrat fundamental al sufletului lor comun, există însă și părți cu totul noi. Toma Novac, respectiv celelalte șase fețe ale sale, nu mai este cioplit din linii aspre și primitive. În afară de vizionarul practic din Ion sau de puternica conversiune la naționalism a lui Apostol Bologa, eroul romanului „Adam și Eva“ are ceva din filosofia lui A. France, turburați de o meditație pilică și de râvna de a cunoaște minunile pământului, ale trecutului și ale cărților. După caracterizarea autorului este un „sentimentalist intelectual“.

„Avea doruri vagi de călătorii lungi, par'că i-ar fi fost dat să găsească negreșit ceva în lume. Se gândea să înconjoare pământul și să se oprească mai mult în India unde spera să afle cheea înțelepciunii. Luni de zile l-a pasionat gândul acesta încât a început să învețe limba sanscrită, ca să poată citi în original „Mahabharata“. Voia să vadă imensa câmpie de ruine dela Delhi, să descopere urmele cetății străvechi Hastinapur și pe ale legendarei Indraprastha“.

Cu Toma Novac d-l L. Rețeanu se înalță din mediul rustic sau al intelectualilor de suprafață spre a pătrunde în categoria marilor cărturari. Un aport cu totul nou pentru opera sa de romancier. Și această lume a cărturarilor de rasă, cu toate crezurile sale sceptice — așa cum apare în ficțiunea romanului — e o justă corespondență reală a sufletului modern. Scepticizați de știință, ne găsim refugiul și explicarea într'o cugetare mistică. Iată cuvintele lui Aleman, care aici joacă rolul căpitanului Swoboda din „Pădurea spânzuraților“.

—„Da, domnule profesor! Da! Fericiți... D-ta îți închipui că cel ce știe mai mult, înțelege neapărat mai mult? Sau că știința merge de mână cu fericirea? A, cum te înșeli! Dar ce are a face progresul științelor cu sufletul omu-

lui? Toate invențiile și descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vre-un om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipa când trece poarta necunoscutului? Si crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toți oamenii, printr'o minune, ar deveni filosofi ca d-ta sau savanți ca, să zicem, colegii d-tale dela Universitate?

„A nu te bizui pe infailibilitatea științei, poate că nu e tocmai o crimă, când știința însăși își recunoaște neputința de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei...”

Am afirmat la început că opera nu este impecabilă, că din punct de vedere al subiectului și al organizării sale literare este inferioară celor două anterioare. Spre deosebire de acelea, „Adam și Eva” e un roman ideologic, de o ideologie exotica și singulară. Ca fond acest fel de romane deși mai generale sunt mai puțin importante decât cele istorice propriu zise sau decât cele sociale. Ele oglindesc măsura mijloacelor intelectuale ale scriitorului, nu puterea observației și analizei. Este meșteșugul construcției și pot aduce faima de arhitect literar, dar nu spintecă măruntaiele pământului spre a scoate la lumină aurul prețios. Intr'o literatură e ornament, nu fabrică în care se prinde pentru veșnicie un aspect fugar al oceanului sufletului omenesc în eternă prefacere. Romanele de felul lui „Adam și Eva” pentru scriitori sunt lovitură de maestru și pentru cititori fermecătoare lectură; pentru literatură nu au însemnătatea documentară a romanului social.

Ca formă „Adam și Eva” nu este un singur roman, ci schița condensată la gradul de maximum pentru o serie de 7 romane. Schițarea sumară e și un dar și un defect. Evidențiază resursele scriitorului, nu au pentru cititor câștigul prețios, care ridicând planurile de amănunt îi dă cea mai mare verosimilitate. India, Egiptul, Babilonul, Roma, Germania, Franța sau Bucureștii, locuri atât de deosebite, din timpuri variate, cer o zugrăvire de amănunt pentru a fi întruchipate cât mai aproape de adevărul istoric. Poate fi grabă sau economie spre a nu displace cititorului zorit pe care-l interesează perindarea caleidoscopică a cât mai multe fapte și aspecte; dar pentru literatura romanului este în orice caz un cusur.

Chiar așa fiind, concluziile la cari ne duce acest roman cu privire la personalitatea d-lui L. Rebreanu sunt foarte îmbucurătoare. Arătându-ne că posedă puterea de a sbura spre alte orizonturi, ne convinge că nu se va repeta, ceea ce este o salvare pentru opera unui scriitor. Cadrul larg de inspirație și darul de a te face să trăiești în timpuri și spații de câteva ori istorice, descoperire virtuți nebănuite. Iar, mânuirea unei teme abstracte într'un roman, este marca unui talent viguros, capabil de a concretiza și a transforma în lucruri plăcute, recreative, ceea ce almintreli—discursiv—este greoi și obositor. Si aici este o întâlnire cu Eminescu. Drumul prin spațiile infinite, doar în „Lucefărul” mai este descris cu atâta putere de viziune.

„Sufletul parcă i se prăbușea în veșnicie, vertiginos. Avea senzația scufundării care însă nici nu-l înspăimânta, nici nu-l bucura, ca și când orice simfirie pământescă i s'ar fi șters din fire, fără urme....”

Căderea fină o secundă sau un lanț de veacuri — nu-și dădea seama. Se schimbă însă pe nesimțite într'o înălțare tot atât de fulgerătoare și tot atât de indiferentă. Conștiința îi era totuși mai trează și mai cuprinzătoare. Plutea deasupra

pra spațiului și în afara timpului....

Golul infinit îl înconjură, monoton... Imprejur, în nesfârșit, pâlpăiau raze albe palide din altă lume, ca niște ispile născătoare de amintiri ale unei existențe divine între regrete și speranțe. Singurătatea îl îmbrățișa și îmbrățișarea ei îl tortura..."

N'am citat decât un singur fragment. Sunt în roman nenumărate pagini în care se sensibilizează ideea abstractă a infinitului. Dacă s'ar aduna la un loc descrierile trecerilor dintr'un plan într'altul (moartea și nașterea) din cele șapte părți, s'ar alcătui o poemă care ar încânta prin întinderea infinită și adâncimea ideii.

Dela manifestarea acestor noi daruri ale d-lui. L. Rebreanu suntem îndreptățiți să așteptăm cel mai de seamă roman al literaturii românești.

Const. D. Ionescu

T. Severin, 20 Iunie 1925.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Bisericuță 'ndurerată...

Bisericuță părăsilă,
Ai fost lăcaș de mângăeri l.,
Pustie azi și umilită
Atât de trist privești spre ceriu...

Prin glasul smulselor sindrile
Ce una câte una cad,
Regreți seninul unor zile,
Când din lăcașul tău de brad,

Se ridicau cântări de slavă, —
Și-aveai un preot în altar...
Bisericuță din duminică,
Cu turnulețul de stejar!

...Și cum regreți ce-a fost odată,
Ai vrea să'ntoarcă vremea iarăș...
— Bisericuță 'ndurerată,
Mai ai pe lume un tovarăș l..

Emil V. Giurgiucă.

ÎNSEMNĂRI

CĂRȚI:

ILUZII SOCIALE.

BCU Cluj / Centrul de Cercetare și Bibliotecă Cluj
— St. Frumușianu —

T.-Severin 1925.

Broșura coprinde patru capitole: 1). Trilogia democrată; 2). Societatea actuală; 3). Idei noi, oameni noi; 4). Ideologia Salutară. În: *Trilogia democrată*, autorul constată că societatea în nici o epocă nu și-a trăit viața socială mai variată și mai radicală ca 'n ultimii ani. Europa pare transformată într'o uzină de utopii și cu o mare inconștientă se proclamă falimentul tuturilor doctrinelor și instituțiilor care formează așezământul și gloria civilizației moderne repudiindu-se trecutul.

În domeniul vieții sociale ar trebui să se proclame și să ne uimească acelaș progres ca 'n domeniul științei și al aplicărilor materiale, dar în viața socială evoluția este excesiv de lentă din cauză că motorul acțiunilor este de ordin psihic: emoții, sentimente, ură, invidie... și influența logicei raționale este foarte slabă.

Problema socială a existat în toate epocile. Grecia i-a răspuns cu arta și filozofia ei, dar neputând rezolva mizeria și sclavajul, a pierit. Roma a răspuns cu spada și cu dialectica juriștilor, lipsându-i însă mai târziu directiva morală, a căzut. Imperiul Austro-Ungar neputând rezolva problema naționalităților a fost împărțit. Dictatura țaristă a fost înlocuită cu cea comunistă, suprimându-se elita intelectuală, singura care potrivit psihologiei sociale poate crea civilizația, adevăr învederat prin aceea că Rusia a ajuns într'o complectă stare de barbarie. Prestigioasa trilogie democrată: Libertate, egalitate, fraternitate, care pentru mulțime reprezenta un complex de idei și aspirații, magicile cuvinte par astăzi mulțime simple anachronisme. Războiul a precipitat izbucnirea crizei sociale. În urma lui toate doctrinele și dogmele sociale, democrația ca și socialismul s'au arătat nepuțințioase ca să ralieze spiritele și să impună o nouă directivă morală; formulele

cele mai seducătoare ne mai putând fi creatoare de iluzii și au pierdut prestigiul și ne găsim dintr'odată streini în plină anarhie și în plin haos economic.

Omenirea civilizată este în căutarea noului statut social, ea așteaptă stabilizarea ideilor care vor forma noua directivă a societății. O lege a fenomenelor sociale nefiind încă cunoscută, noua directivă nu poate să rezulte de cât numai din ceea ce poate da evoluția firească: *legătura între trecut și viitor*. Idealul — directiva morală — nu este nici un capriciu, nici o fantezie, este sinteza cunoștințelor dobândite, a atavismului, a sentimentelor; este o credință, un act psihologic de origine inconștientă. Directiva nouă a societății, evoluția este rezultatul firesc al activității trecute.

Renunța-va omenirea la concepția estetică a idealului calitativ care i-a dat în cursul secolelor patrimoniul civilizației moderne, sau repudiind — ca o grozavă eroare întregul trecut, va adopta idealul cantitativ materialist care reduce totul la satisfaceri sensuale și ne îndreaptă spre barbaria primitivă?

În: *Societatea actuală*, autorul face o puternică șarjă împotriva elementelor nemulțumite de azi — socialiștii și comuniștii — ai căror conducători exploatează naivitatea și credulitatea muncitorilor considerând munca drept o pedeapsă și o robie și ei victimele unei nemai pomenite nedreptăți sociale și asigurând rezolvarea problemei fericirii integrale (!?)...

Altă categorie de nemulțumiți este aceea a funcționarilor publici și pensionarilor, ale căror situațiuni materiale sunt inferioare lucrătorilor și comercianților detaiști, și autorul constată că într'o societate în care insolența ține loc de cultură și de talent, averea de cinste și educație și speculația și samsarlăcul loc de muncă, este firesc ca prestigiul intelectualilor să înceapă să dispară.

Altă categorie de nemulțumiți sunt declasații, elemente pentru care diploma este un mijloc de a pretinde situațiuni dominante și nici decum scopul exercitării unei profesii cu conștiință și demnitate. Acești cuceritori de diplome prin ori ce mijloace, și incapabili în realitate, sub pavăza titlului obținut se dedau la tot felul de activități de o moralitate și corectitudine îndoelnică, numai pentru a putea duce un trai luxos. Ei însăși în goana situațiilor nemulțumiți, agită nemulțumirile altora numai pentru a ajunge, slujindu-le adesea și vanitatea. Din când în când surprizele politice îi scot la iveală în situațiuni care descurajează

În cap. III. *Ideci noi... oameni noi*, autorul face o incursiune în domeniul comunismului arătând că această doctrină nerațională datează din timpuri depărtate, experimentată în diferite epoci la diferite popoare, cu aceleași rezultate când dezastruoase, când ridicule. Trecând la starea de lucruri din Rusia, arată ferocitatea conducătorilor comuniști: Braunstein, Apfelbamm, Grünfeld și alți evrei de odioasă celebritate, cari spre a specula temeinic slăbiciunile și misticismul poporului rus și au luat nume rusești de Trozki, Zinoviev, Radek etc.

Nici o realizare pozitivă nu s'a produs în Rusia, numai masacre și distrugere. Ungaria era să aibă aceiaș tristă soartă dacă intervenția salvatoare a armatei române n'ar fi oprit la vreme pe alt evreu, Bela Kuhn, în aplicarea aceleiași *ideale reforme*.

Experiențe cu aplicarea organizației comuniste s'au făcut nu numai în Franța, Anglia și Rusia, ci și la noi. Ion Ghica spune întruna din scrisorile lui către Alexandri, că în urma revoluției Franceze dela 1830, tinerimea Română depe atunci se aruncase în vârtejul reformelor social-comuniste: I. Vlădoianu, C. Brailoiu, I.

Bălăceanu, Barbu Catargiu și alți mulți fii de boeri aflați la Paris, venind în țară au introdus funcționarea sistemului comunist în viața patriarhală a țăranilor noștri. Experiența a produs tulburări în cât guvernul de atunci pe unii i-a închis la Znagov, iar pe alții i-a trimis la Paris *ca să mediteze asupra inconvenientelor de a introduce așa reforme civilizate într'o țară barbară!*

Astăzi chiar prin parlamentul votului universal avem aprigi comuniști. Atunci ca și acum principiile erau aceleași, deosebirea este numai că vizionarii umanitariști de atunci se desbrăcau de avutul lor pentru realizarea principiilor proletare, pe când comuniștii de acum — *iubitori disperati* ai muncitorimei — desbracă ei gloata pentru a duce apoi viața burghezilor milionari pe care vor să-i suprimenți nu de dragul principiilor însăși, ci numai pentru a le lua locul.

La noi acești agitați deși poartă nume românești nu sunt însă români nici prin origine, nici prin credință și schimbările de nume sunt tocmai pentru a masca originea. Ei sunt *oamenii noi!*... desbrăcați de ori ce scrupule, armați ca o nespasă îndrăzneală, cu o uriașe poftă de a se bucura de cea mai rafinată viață materială și cu dârza dorință de dominațiune, s'au declarat ei singuri apostolii ideilor celor mai înaintate și ai democrației. Ei se slujesc de un mijloc teatral; agitația prin continua mobilitate, care dă iluzia activității, a acțiunii. Aiurea ca și la noi, activitatea acestor *oameni noi* s'a manifestat prin asasinat și distrugeri: mijloacele de luptă ale comunismului. N'avem de cât să ne amintim de bomba criminală din Senat, de explozia dela pirotehnie, atacul dela Tatar-Bunar, și alte tentative, în care au pierit mulțime de oameni. Dacă criminalii făptași sunt prinși, cu o extraordinară trivialitate presa comunistă cere ca ei să fie tratați drept criminali politici — nu ordinari.

Un lucru însă trebuie să se știe de toți românii: Sefii și toți agitatorii comuniști sunt streini de neamul nostru, în majoritate evrei și dacă au calitatea de Român dobândită prin consecințele războiului, aceasta le ajută mai mult întru ajungerea scopurilor slujind drept paravan.

Comunismul este mai mult o stare mintală de domeniul patologiei sociale, decât o doctrină socială rațională; este o credință mistică — și cu cât este mai vagă mai echivocă, mai incoherentă, cu atât este mai cacesibilă mentalităților simpliste.

Desmoșteniții soartei, elemente cu mentalitatea inferioară, formează masa apoloغيștilor—comunismului și pentru ei crearea raiului pe pământ este ușoară: O grevă generală, acapararea bogățiilor și mijloacelor de producțiune și suprimarea celor ce nu împărtășesc credința comunistă. Iată de ce această doctrină de mizerie morală și din nenorocire de sacrificii zadarnice se lățește. Odată cu această dezagregare un alt fenomen social trebuie să ne atragă atenția: dezvoltarea din ce în ce mai mare a tuturilor felurilor de asociațiuni; societăți, cooperațiuni, sindicate etc. a căror activitate — în afară de cadrul profesional — se mai manifestă prin impunerea unei uniformități intelectuale; aceasta poate fi o altă față a crizei sociale: spiritul de turmă care anihilează personalitatea.

În cap. IV: *Ideologia salutară*, autorul conchide că într'o societate turburată se impune o ierarhie a inteligenței căci nivelarea cerută de comuniști, nivelarea socială absolută în care cultura și inteligența ar fi considerate tot atât cât ignoranța, în care energia ar avea tot atâtea foloase ca și lenea; nimeni n'ar avea interes da a fi energic de a se distinge și progresul n'ar mai fi cu puțință.

Convulsiunile sociale amenință civilizația și dacă o imediată și puternică reacțiune nu împiedecă spiritul de anarhie și dizoluțiune, reîntoarcerea la starea de barbarie este fatală.

Ultimul atentat dela Sofia a avut o teribilă repercusiune în toată lumea civilizată. Se face un stăruitor apel la solidaritatea tuturilor națiunilor civilizate și se cere un front general în contra ofensivei comuniste.

Situația neamului românesc este grea. Suntem în contact direct cu Uniunea Sovietelor Ruse și după atâtea atentate amintite, făcându-se recent la Soroca o descindere la uniunea culturală a evreilor s'a constatat că membrii ei se ocupau cu spionajul și pregătirea revoluției comuniste. *Faptul învederat de a găsi evrei în toate atentatele și la toate acțiunile dușmane țării trebuie să ne dea de gândit, scuza doctrinei comuniste nu este suficientă.* Să fie oare comunismul crezul politic și economic al întregii rase semite răspândită pe pământ? Să nu fie oare numai masca unei activități cu scop inavuuabil? Toate măsurile de siguranță și legile de represiune să nu fie suficiente pentru stăvilirea contagiunii comuniste. Trebuie o acțiune directă asupra mentalității și caracterului individului, Gustave le Bon preconizează utilizarea regimului militar pentru formarea caracterului și moralei unui popor fiindcă acest regim comportă: ordine, disciplină, punctualitate, solidaritate, sentiment de datorie, etc... Această disciplină rigidă dar necesară pentru crearea unei moralități n'o poate da decât armata pentru că ea singură are mijloace de constrângere contra cărora individul nu poate rezista.

Odată cu rolul acesta educativ al armatei se impune acțiunea ei constructivă, folositoare economiei naționale, exemplară pentru populația ce a început a disprețui munca.

Progresul nu este decât menținerea și dezvoltarea ordinii și acțiunea vitală pentru noi constă în menținerea acestui ordinii contra tuturilor, și la hotare și în interior.

Am găsit necesară stăruirea asupra constatărilor autorului într'un cadru cât mai larg, ele alcătuint o credincioasă reprezentare a diferitelor manifestări sociale și politice ale vremilor, constatări sprijinite pe o adâncă cunoaștere a problemei ce frământă lumea și ne amenință și pe noi.

P. & G.

ROMĂNEȘTI

REVISTE

„NĂZUINȚA“

Craiova

An. IV, Nr. 1—2

După război, în tehnica graficeei românești este o întrecere. Cea mai de seamă par'că se dă între „Cultura Națională“ și „Scrișul Românesc“ de la Craiova. Numerile 1—2 din „Năzuința“ sunt o pildă. O sută de pagini alcătuite sărbătoreșc din punct de vedere al conținutului și al vestmântului grafic. Nimic nu lasă de dorit: hârtia, îngrijirea în rânduirea textului, tăctura caracterelor, execuția clișeeilor. De sigur, se cunoaște aici priceperea d-lui V. Molin. D-sa, pe lângă activitatea ce o desfășoară în atelierile de tiparnițe, se relevă și ca. bun sfătuitor. Astfel vorbind — în capul revistei — de cartea românească la a II-a ei Trienală,

conchide atât de just că „astăzi și tiparul nostru iese din cadrul unui meșteșug și tinde a se înrudi cu arta decorativă, iar cartea ca element de cultură, va trebui să aibă vestmânt atrăgător ca să se poată răspândi suficient“. Datorită experienței sale și impresiunilor culese la Florența, ajunge la soluția principială: „Deocamdată să îndreptăm tiparul, și să îngrijim exteriorul, și apoi făcând acest mare pas, să căutăm a da un stil tiparului nostru, printr'o îndrumare precisă, *conturată fie de tradițiile tiparului arhaic și motivele artei noastre decorative naționale*, fie prin formularea unui stil cu pretenții de originalitate, — fapt prea îndepărtat încă, când ne gândim că la aceasta n'au parvenit nici alte țări mai înaintate pe acest teren, cum e de ex. Italia, Austria, Olanda, Ungaria, etc. O năzuință în această direcție se manifesta astăzi în Polonia, iar organizatorii secțiunii poloneze la Florența, ne-au și demonstrat rezultatele obținute, arătând printr'un grup aparte, influența artei decorative țărănești, asupra graficei poloneze“.

Pasul în al IV-lea an al „Năzuinței“ a fost făcut cu aceiaș selecție în ceea ce pridesce materialul. O variație însemnată de subiecte: de la paginile cari vorbesc despre literaturile străine până la cele cari talmăcesc trecutul românesc sau artă arhitecturală bisericească.

Talentul d-lui Radu Gyr merge spre maturizare. Forme rotunzite cu sevă suptă din grația și ritmul sufletului poeziei populare sunt larg risipite în „*Toamna cucului*“.

*Fie pomii — cât de gol
de pâlți de vânt și ploa,
poarte mlade — ori cât jînd,
mie mi-or părea c'aprind
pârg de stele căzătoare
în cădelnițe de floare
și în candelile de soare!...
...Și pe ramuri ași iscoade
râs coricov, râs de roade,
și la luminiș comori,
ce scot flacări de bujori,*

*Iar pe-un preș de iarbă leafăr,
numai rouă de luceafăr!...*

*Cucule, în darn te strigi
plouă'n toamnă și e frig...
Cântu-ți nu-l mai cântă nucu
Cu-cu l cu-cu!...
doar în mine, a pustiu,
strălucește-un cuc târziu
după el să viu... să viu...
Cu-cu l cu-cu!...”*

Întelegătoare rânduri dintr'un eseu asupra teatrului lui G. d'Annunzio publică d-l Al. P. Telega. E un fragment care continuă altele anterioare tot din „Năzuința“.

...Dacă ar trebui să menționăm tot ce interesează și e frumos, nu ne-am putea opri de cât la fiecare în parte. Lucru ne îngăduit și nuîndeajuns de solitor. Trebuie să iei revista și s'o citești spre a dobândi mulțumirea pe care am avut-o noi.

O deosebiă atenție se cuvine însă articolului d-lui I. B. Georgescu despre mănăstirea *Gura Motrului*. D-sa ne este cunoscut dinnainte, de când a publicat mici studii asupra altor mănăstiri oltenești: Cozia, Strehăia, etc. Ne bucură coincidența planurilor. De mult, am adunat și noi material cu privire la monumentele istorice mehedintene; dar n'a fost utilizat până acum. Întâlnirea în gânduri cu „Năzuința“ oltenească ne întărește în credința că sufletul de la Craiova nu se deosebește cu mult de al nostru.

Dar, studiul d-lui I. B. Georgescu mi se pare prea sgârcit. În afară de mănăstire mai sunt legăturile istorice cari trebuiau amintite, b. o., asediul lui Tudor și cucerirea ei de la boerii retransați acolo, ca s'o constituiască apoi fort la gurile celor trei văi a Jiului, Motrului și Gilortului. Ca și Matei Basarab sau Brân-

coveanu, care a rezidit-o, Tudor Vladimirescu a folosit-o ca întăritură într'o poziție importantă. De asemenea în scurta sa monografie d-l I. B. G. trece grăbit pe lângă mormântul lui Eufrosin Poteca din stânga bisericii, mormânt care are o inscripție frumoasă, ce ne îndreaptă a socoti pe H. Rădulescu drept autor: („Aci cu trupul zace Eufrosin cuviosul cu sufletul e'n ceruri, cu mintea'n cele scrise, cu numele în școale, în inima junimei. Te bucură Eufrosin, potecile virtuții înguste și spinoase știuși a le străbate, ai onorat veața de preot de profesor, d'apostol al lui Hristu".)

E omis Pomelnicul ctitorilor aflat în altar, o listă care cuprinde atâția Voevozi, Doamne și Domnițe. De asemenea e uitată Evanghelia bătrână „elinească și rumânească, acum întâi alcătuită intramândoa limbile și după greceasca a bisericii orânduială așezată". Intocmită supt oblăduirea și cheltuiala Voevod. Constantin Basarab și cu „îndreptarea" prea sfințitului mitropolit kir. Teodesie în anul mântuirii 1693. Și s'au tipărit întru sfânta mitropolie, a Ungrovlahii". Apoi, nu este un fapt lipsit de interes că egumenul învățat cu rangul de Arhimandrit, Eufrosin Poteca, spre a nu se destrăma și pierde a legat-o din nou. Rândurile puse de dânsul în slove și litere de o aleasă caligrafie trebuiau fotografiate și reproduse într'un clișeu („Această sfântă și dumnezească evanghelie s'a legat din nou acum la anul 1844 August 15 prin osârda și cheltuiala smeritului arhimandrit și egumen al sfintei mănăstiri de la Gura Motrului, Ef. Poteca"). Am citat câteva din cele mai de seamă lacune. Dacă d-sa ar fi ieșit din rigoarea descrierii arhitectonice și ne-ar fi dat legăturile necesare, studiul ar fi plăcut mai mult.

Numeroaselor articole li se adaugă varietatea cronicelor și recenziilor de la sfârșitul numărului.

Prezentându-se în asemenea condiții, putem afirma fără exagerare că „*Năzuința*" stă printre revistele fruntașe din țară. Necontestat că față de cele din Craiova a cucerit primul loc. Am dori să și-l mențină, lucru nu tocmai ușor la noi.

I. Cetină

STREINE.

L'EUROPA ORIENTALE

Roma, — an. V. — Nr. 5. Mai 1925.

Se cunosc ecourile propagandei culturale ungurești cu ocazia centenarelor scriitorilor maghiari. După Petöfi, Mauriciu Jókai le-a slujit de motiv ca să se fălească arătos peste hotare. La noi, firește, despărțind — cum o facem adesea — lupetele politice de artă, s'a dat tot sprijinul, pe cale oficială și din inițiative private — pentru sărbătorirea marilor poeți. Spiritul larg românesc care a acordat protecțiune în nenumărate rânduri inițiativelor culturale de acest fel, a făcut pe d-l O. Goga, să primească patronajul serbării comemorative a poetului A. Ady.

Acum Casa Școalelor ia supt egida sa lucrarea profesorului clujan Kristöf care tratează pe larg despre opera sărbătoritului M. Jókai. Și totuși, deși nu întâmpină decât bunăvoință, Ungurii se plâng. Nu mai vorbim de aliați — cari adesea i-au ocrotit mai mult decât pe noi. O pildă de solitudinea este și în cazul recent, *L'Europa Orientale*, tribuna liberă a răsăritului european, rezervă Ungariei un întreg număr — din care trei părți sunt consacrate scriitorului M. Jókai,

mort în 1904. Articolul prim semnat de un ungar Franz Zsigmond privește viața și opera în întregime.

Jókai a iubit mult Italia. Când se pregătea de plecare în spre țărmurile Mediteranei, scria unui prieten: „Îți mărturisesc, că nu mi-au plăcut niciodată călătoriile; am fost mai de grabă robul obișnuinței. Dar trebuie să văd încă două lucruri pe pământ, fără de care un poet nu se poate coborî în groapă: trebuie să văd Italia și marea, cu atât mai mult, fiindcă am scris asupra uneia și celeilalte — după cum mi-au dictat imaginația și visul” Iar când a ajuns în ținuturile înflorite de la Mestre făcea o observație în care tonul glumeț se împletește cu fondul serios:

„În adevăr strămoșul nostru Atila a comis o gravă eroare părăsind această țară frumoasă fără a se stabili aici cu semințiile sale . . . Am putea locui în acest rai binecuvântat de Dumnezeu, în care poporul e sărac, dar țara e mare și oamenii mici sunt mândri de măreția patriei lor . . .”

Cu Petöfi a legat o strânsă prietenie încă de pe băncile școlii. Primele încercări literare, o dramă, „Fiul evreului”, a fost doșpită de sufletul lui Jókai, fără a avea în acest timp alt confident decât pe Petöfi care îi copiaza pentru tipar prima sa lucrare. Intimitatea dintre ei se accentuează din ce în ce. „Petöfi hipnotiza voința delicată, aproape feciorelnică a modestului său prieten.” Uniți îi găsim în lupta revoluționară dela 1848, în Budapesta.

Prin temperament era romantic și afinitatea sufletească ajutată de împrejurări au dus pe Jókai către romanticii francezi: V. Hugo și E. Sue. „Scrie adevărate romane franceze în limba ungurească”. Geniul poetic se arată la el încă dintr'o vârstă fragedă (9 ani) și promovează până când faima lui trece chiar granițele Ungariei.

Vieța sbuciumată și desiluziile idealurilor revoluționare, înăruite îi prefac sufletul. Mai înainte de revoluție era un romantic imitator; după această dată se emancipează de influențe păstrându-și caracterul fundamental, „. . . a rămas un romantic supus acțiunii grandioaselor experiențe ale vieții, într'o energie nesecată de credință religioasă, în forța vivificatoare a credinței în marea misiune a nației ungurești”.

Printr'o existență îndelungată (80 de ani) rezumă în opera sa întreagă viața sbuciumată a țării lui, din această perioadă.

Articolul conține în majoritate o expunere istorică literară a activității lui M. Jókai. Am fi dorit să aflăm, desigur, altceva decât date și evenimente: o privire critică asupra vastei opere a romancierului ungar. Dar scopul d. lui Franz Zsigmond a fost dublu: vorbind despre Jókai a expus totodată și o pagină din istoria Ungariei.

În restul conținutului comemorativ: un „Breviar” publicat pentru întâia întâia oară în 1925 de Almanahul ziarului „Az Est” și câteva povestiri scurte, contribuie să dea cititorului occidental — în special italienilor — câteva informații despre această glorie a literaturii ungurești.

Const. D. Ionescu.

FURT LITERAR.

Nu credem ca drepturile proprietății literare și artistice să fie undeva mai nesocotite ca la noi.

Revista politică „Țărănismul” din București de sub direcția d-lui Ion Mihalache în No. 8 An. I, din 31 Mai 1925 ne reproduce poezia Datina publicată în No. 1—2, An. III al revistei noastre, eliminând o întreagă strofă—care probabil n'a convenit redacției—nepăstrând aidoma nici numele autorului: Gherghinescu-Vania.

Ce or fi având oare cu sărăcia unei modeste reviste „de provincie”? Socotim că justiția ne va lămurii

Primate la redacție :

CĂRȚI

- I. Blaga* — Fenomenul original — București, *Fundația Principele Carol*, 1925.
Const. C. Cristea — Păcate spovedite — poezii. Buzeu, 1925.
Sandu Teleajen — Casa cu mușcate albe — Iași, 1925.
Const. Rîuleț — Poezii — București, *Casa Școalelor*, 1925.
E. Lovinescu — Critice — Istoria mișcării „Sămănătorului” — București, „*Ancora*”, 1925.
Al. Lascarov-Moldovanu — Revoluția de mâine — București, *Editura „Lupta”*, 1925.

BIBLIOTECA „SĂMĂNĂTORUL” — ARAD, 1925

- D-r Iustin Suciu* — Patimile și moartea Domnului.
Eugeniu Speranția — Sub nimbul familiar.
Al. Manculescu — Povestiri.
Vasile Savel — Doine din războiu.
Septimiu Popa — Povestiri.
Emil Isac — Notițele mele.
Ion Montani — Din zile grele.
I. Georgescu — Strengarul satului — piesă teatrală, 3 acte.
Sestil Pușcariu — Literatură română.
Gavril Todica — Urgiile naturii.
I. Agârbiceanu — Visurile.
Emil Isac — Cartea unui om.
Teodor Murășanu — Cioburi de oglindă.
Volbură Poiană — Ion Burduf.
Horia Teculescu — Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului.

REVISTE. ZIARE.

<i>Transilvania</i> : Sibiu.	<i>Ramuri</i> : Craiova.
<i>Gândirea</i> : București.	<i>Țara Voevozilor</i> : Făgăraș.
<i>Junimea literară</i> : Cernăuți.	<i>Libertatea</i> : Orăștie.
<i>Arhivele Olleniei</i> : Craiova.	<i>Tribuna Nouă</i> : Arad.
<i>Țara Noastră</i> : Cluj.	<i>Gazeta oficială inspectorat</i> : Timișoara.
<i>Cele trei crișuri</i> : Oradea-Mare.	<i>Gazeta școlii active</i> : Dej.
<i>Flamura</i> : Craiova.	<i>Gândul Nostru</i> : Iași.
<i>Societatea de mâine</i> : Cluj.	<i>Căminul</i> : Focșani.
<i>Grafica Română</i> : Craiova.	<i>Ideia</i> : București.
<i>Adevărul Literar</i> : București.	<i>Natura</i> : București.
<i>Năzuința</i> : Craiova.	<i>Graiul Nostru</i> : Bârlad.
<i>Cultura poporului</i> : Cluj.	<i>Orpheus</i> : București.
<i>Revista gen. a învățământ.</i> : București.	<i>Mișcarea literară</i> : București.
<i>Căminul Nostru</i> : Sighetul Marmăției.	<i>Revista Moldovei</i> : Botoșani.
<i>Ritmul vremii</i> : București.	<i>Curierul liceelor</i> : Ploești.
<i>Albina</i> : București.	<i>Școala Bănățeană</i> : Carașeș.
<i>L'Europa orientale</i> : Roma-Italia.	<i>Viața Școlară</i> : Satu-Mare.

Redacția și Administrația : Turnu-Severin
Strada Decebal 52 b.

Următorul număr al „Datinei” va apare ca
de obicei, în Septembrie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Drag norodul meu
Ține datina străbună ca credința'n Dumezeu
E nemernic cine-o uită!”

Vladu Vodă

TURNU-SEVERIN

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE SUC. „RAMURI” S. A. T-SEVERIN.